

HALİS ÇETİN
Korku Siyaseti ve Siyaset Korkusu

HALIS ÇETİN 1969 yılında Sivas'ta doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu (1993). Cumhuriyet Üniversitesi'nde yüksek lisans (1996), Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde doktora yaptı (2001). 2005 yılında siyasal düşünceler alanında doçent, 2011 yılında profesör oldu. Halen Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir. Siyaset bilimi, siyasal ideolojiler ve siyaset felsefesi alanlarında yayımlanmış kitapları şunlardır: *İnsan ve Siyaset: Siyasetin Psikolojik Temelleri* (Siyasal Kitabevi, 2003); *Modernleşme ve Türkiye'de Modernleştirme Krizleri* (Siyasal Kitabevi, 2003); *Türk Toplum Sözleşmesi: Siyasetin Sosyolojik Temelleri* (Lotus Yayınları, 2004); *Çağdaş Siyasal Akımlar* (Orion Yayınları, 2007); *Cumhur ve Başkanı: Kral Çıplak, Halk Çırılçıplak* (Orion Yayınları, 2007); *Modernleşme Krizi: İdeoloji ve Ütopya Arasında Türkiye* (Orion Yayınları, 2007); *Totaliter Soylu Gelenek* (Kadim Yayınları, 2010); *Siyaset Bilimi* (ed.; Orion Yayınları, 2011).

İletişim Yayınları 1709 • Politika Dizisi 100

ISBN-13: 978-975-05-1003-8

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora - Kerem Ünüvar

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ayten Koçal

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloglu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

HALİS ÇETİN

Korku Siyaseti ve Siyaset Korkusu



İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	
Tanrılar İnsanken	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
Siyasal İktidar, Meşruiyet ve Korku Siyaseti	27
Siyasal iktidar ve meşruiyet ilişkisi bağlamında korku.....	28
<i>Korku iktidarı</i>	29
<i>Meşruiyet korkusu</i>	43
<i>Siyasal iktidarın korku kaynakları</i>	49
<i>Din ve mitoloji</i>	50
<i>İdeoloji</i>	57
<i>Ulus ve halk</i>	60
<i>Eğitim ve bilim</i>	68
Korku siyaseti ve siyaset korkusu	74
<i>Platon</i>	79
<i>Machiavelli</i>	89
<i>Hobbes</i>	98
<i>Rousseau</i>	107
<i>Hegel</i>	115

Türk Siyasal Kültüründe Korku Geleneği	125
Orhon Abideleri	128
<i>Orhon Abideleri'nde siyasal düzen</i>	129
Devlet.....	130
Milli birlik ve beraberlik.....	132
Lider.....	136
Ordu.....	140
Orhon Abideleri'nde korku.....	142
Kaos.....	142
Bozulma.....	145
Başsızlık.....	148
Kutadgu Bilig	152
Kutadgu Bilig'de ideal devlet ve yönetim inşası	154
Egemenlik/hâkimiyet anlayışı ve kaynağı.....	155
Nizam-ı âlem.....	156
Dirlik/düzen.....	157
Huzur ve zenginlik.....	158
Din.....	160
Bilgi, eğitim ve yönetim.....	162
Ordu.....	164
Kutadgu Bilig'de korku	167
Dirlik ve huzurun bozulması; kaos.....	168
Yönetim ve adaletin bozulması; anarşi.....	170
Ahlaki bozulma ve cehalet; yozlaşma.....	172
El ve öteki korkusu; düşman.....	177
Açlık korkusuyla halkı terbiye.....	180
Selçuklu-Osmanlı siyasetnamelerinde siyasal düzen ve korku	182
Siyasetnamelerdeki ortak siyasal düzen inşası	183
Siyasetname'de korku	190
Tanrı ve bozulma korkusu.....	191
Kaos ve anarşi korkusu.....	192
Ahlak-ı Alai'de korku	195
Temeddün/bir olma/toplanma ve dağılma korkusu.....	196
İlahi kanun ve devlet; isyan ve fitne korkusu.....	197
Dayire-i adliye ve nizam; hastalık korkusu.....	198
Koçi Bey Risalesi'nde korku	201
Başsızlık ve başıboşluk korkusu.....	205
Nizam-ı âlem, adalet ve otorite; düzensizlik korkusu.....	207

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Atatürk'te Siyasal Düzen İnşası ve Korku Siyaseti	215
Atatürk'te siyasal düzen inşası	219
<i>Otoriter devlet sistemi; modern ulus-devlet</i>	221
<i>Ulusal kimlik inşası; milliyetçilik</i>	231
<i>Siyasal ve toplumsal bütünleşme/milli birlik ve beraberlik; Cumhuriyet</i>	238
<i>Kurumsal inşa; ideolojik ve bürokratik vesayet</i>	244
<i>Eğitim</i>	245
<i>Ordu</i>	251
Atatürk'te korku siyaseti ve siyaset korkusu	256
<i>Sosyal sermaye ve gericilik tehdidi; irtica korkusu</i>	260
<i>Karşı devrim ve muhalefet tehdidi; siyaset korkusu</i>	287
<i>İşgal ve bölünme tehdidi; kaos korkusu</i>	315
<i>Demokrasi ve plüralizm tehdidi; özgürlük korkusu</i>	337
SONUÇ	
İnsanlar Tanrıyken	385
KAYNAKÇA.....	395

ÖNSÖZ

Filler hep aynı su yolunu takip ederlerdi. Bunu keşfeden insanlar tuzaklarını bu yolu üzerine kurarlardı. Kendileri de siyah kukuletalı “siyah” elbiseler giyerlerdi. Tuzağa düşen filleri günlerce aç bırakır ve başına, yüzüne, kulaklarına, hortumuna ve bacaklarına çelik kancalı maşalar ve üzeri çivili sopalarla vurarak işkence edip onları ölüme terk ederlerdi. Bu sopalara “terbiye” sopası derlerdi. Fillerin ölüm, açlık ve korkuya karşı dirençlerinin bittiği noktada siyah elbiseli aynı insanlar “beyaz” elbiselerini giyer ve filleri tuzaklardan kurtarır, yaralarını tedavi eder, karınlarını doyururlardı. Filler, hayatlarını borçlu oldukları bu beyaz elbiseli insanlara kayıtsız şartsız itaat ederlerdi. Tarih boyunca sadece hayvanlar değil insanlar da korku ile terbiye edilip kayıtsız şartsız itaate zorlandılar. Montaigne’in ifade ettiği gibi “acı çekeceğinden korkan insanlar, zaten korkuları yüzünden acı çekiyorlardı”. Korkusu yüzünden acı çeken insanlar, kendileri gibi insanlarla bir araya gelerek ortak acı çekecekleri sosyal ve siyasal yapılar kurdular. Böylece kendi acılarını ortak acılara katlanma birlikteliğine dönüştürdüler. Tasada ve kıvançta birlikte acı çekecekleri kolektiviteler kurdular. Bu yapılar kolektif acı ve korku düzenlerine dönüştüler. Tek tek acı çekmenin korkusunu birlikte acı çekme korkusuy-

la yendiler. Tek tek acı çekmenin kaosundan ortak acıların güvenliğine sığındılar. Hobbes'un ilan ettiği gibi "kendi kişiliklerini taşıyacak tek bir egemen tayin edip bu egemenin ortak barış ve güvenlikle ilgili işlerde yapacağı veya yaptıracağı şeylerin amili olmayı kabul ettiler" ve kendi varlıklarını o egemenin varlığına, kendi iradelerini o egemenin iradesine, kendi akıllarını o egemenin aklına ve kendi ahlaklarını o egemenin ahlakına tabi kıldılar. "Böylece herkesin bir ve aynı korku örgütlenmesinde birleşmesini" sağladılar. "Bu yapıldığında da tek bir kişilik halinde birleşmiş olan topluluk, bir devlet olarak adlandırıldı" ve "Leviathan (ejderha) veya daha saygılı konuşursak, ölümsüz tanrının altında, barış ve savunmamızı borçlu olduğumuz, ölümlü tanrı" doğdu. Herkes, her şey üzerindeki güç kullanma ve korkma/korkutma hakkından vazgeçip sadece ondan korkma ve onun adına korkutma hakkını kullanmaya söz verdi. Sonuçta bu vazgeçilen, terk edilen korkuların toplamından daha üstün ve daha güçlü egemen bir mutlak korku iktidarı ortaya çıktı. Her türlü iktidarın kaosun doğurduğu korkudan daha iyi olduğu kabul edildi. İktidar korkuyu kendi varlığında sıradanlaştırdı. Korku sıradanlaştıkça da iktidar doğallaştı.

Korku ve siyasal iktidarın buluştuğu ortak nokta da ortak doğalarından gelen bir bağ idi: tehdit et ve yönet. Çünkü korkunun ve siyasal iktidarın amacı ortaktı: toplumsal birlik ve dirliği sağlamak. Bu yüzden siyasal iktidar en büyük meşruiyet kaynağı ve aracı kolektif korkuları üretti. Kolektif korku ne kadar güçlü olduysa devlete bağlılık da o kadar güçlü oldu ve korku unsuru ilan edilen öteki/yabancı/düşman olan unsurlara karşı tepki ve cezalandırma biçimi de o denli şiddetli oldu. Siyasal iktidar sadece bunu meşrulaştıran söylemler değil aynı zamanda bu korkuyu topluma yayan bir "ahlak ve inanç polisi" olarak toplumsal hayatı ve hayat tarzını belirleyen ve koruyan bir ilkeler bütünlüğü haline dönüştü. Korku birliğin, siyasal iktidar da dirliğin teminatı oldu. Böylece iktidar, hem korkunun hem toplumun hem de insanın doğasını bozdu.

Fromm'un işaret ettiği gibi doğası bozulan insan, kendi olmaktan çıkıp siyasal ve kültürel korkuların kendisine sundu-

ğu yeni kişiliğini tümüyle benimsedi. Tıpkı diğer insanlar gibi onların kendisinden beklediği insan haline geldi. “Ben” olmaktan korkup “Biz” olmanın içinde eridi. Ben olma özgürlüğünü tüm bizlik oluşları içinde yok etti. Böylece “Ben” ile dünya arasındaki tutarsızlık ve onunla birlikte de bilinçli yalnızlık ve güçsüzlük duygusunu ortadan kaldırdı. “Gönüllü kulluk” alanına geçti. Bir şeyden korktuğu için renk değiştirip ortama uyum sağlayan hayvanlar gibi oldular. Korku, insana “Ben” olarak kendisini yenemeyeceği korkusunu verdi. En büyük korku kaynağı olarak da “özgürlük korkusunu” aşıladı. İnsan, özgürlük korkusunu yenmek için korku taşlarıyla döşediği üç “kölelik yolu” üretti: Mutlak bir iktidara sığınma, destrukтивizm, konformizm. Mutlak iktidarlar, insana korkularının kolektif bir totaliter bütünlük içinde eritileceğini; destrukтивizm, ötekenden korkmamak için ötekini korkutup korkudan izole olmak ve korku kaynağı olan ötekileri yok etmek gerektiğini; konformizm ise ortak korku bütünlüğünde birlikte olunan birlikler ile uyum içinde olup kurulu düzene boyun eğmek, birliklerin beklentilerine uygun davranmak ve bu beklentileri davranışlarında yansıtmak zorunluluğunu öğretti. Birinci yol benlik, ikinci yol ahlak, üçüncü yol da aklı yok etti.

Kendi bireysel benliğinden, evrensel ahlaki değerlerinden ve ben olma aklından özgürlük korkusuyla vazgeçen ve çevresindeki milyonlarca diğer insanlar gibi robotlaşan insan, artık kendini yalnız hissetmez, kaygı duymaz ve korkmaz oldu. Ama Ben’e ait korkularından kurtulmak için ödediği Biz’lik bedeli yüksekti: kendi benliğini, aklını ve ahlakını yitirmek. Korkunun insanların benliği, aklı ve ahlakını elinden almasının doğurduğu boşluğu mutlaka siyasal iktidar doldurdu. Çünkü siyasal iktidar insanlara ihtiyaç duydukları benlik, akıl ve ahlak inşa etmek için vardı. Sonuçta siyasal iktidar, korkusundan güvenine sığındığımız yeni tanrımız oldu. İlahi ve ölümsüz tanrı için ve adına yaptığımız her şeyi bu kez dünyevi ve ölümlü tanrı için ve adına yapar olduk. Bu ölümlü tanrılar sadece bir siyasal örgüt olarak değil çoğu zaman bir ilahi misyon, bir medeniyet algısı, bir ideolojik inşa aklı, bir toplum mühendisliği proje-

si, bir mahalle baskısı veya başka bir kategorik alt korku kaynağı olarak karşımıza çıktı. Bu ölümlü tanrılar öteki olmadan var olunamayacağını öğrettiler. Bir mahallede başlayan korku siyaseti devletlerin mahallelerini oluşturduğu dünyamıza yayıldı.

Dünyamız halen güvene dayanan evrensel medeniyet nosyonunu kaybetmiş bir insanlık onuru ve ötekine korku ve zor ile dayatılmış mutlak iyiliklerin baskısı ile örselenmiş insanlık onurumuzun bunalımlarıyla boğuşuyor. Ülkemiz ise etnik, ideolojik, mezhebi ve dinsel kimliklere yapılan karşılıklı tehditlere dayanan söylem ve eylemlerin doğurduğu korku siyasetinin ve siyaset korkusunun tükettiği güven ve yüzleşme krizleriyle uğraşiyor. Kazananın asla olmayacağı bu çatışmaların her zaman kaybedenin insanlığın güvene dayanan kadim medeniyet birikimleri, ahlakilik paradigması ve sosyal-siyasal sermayemizi oluşturan güven teamülleri olduğunu görüyoruz. Güven üzerine kurulması gereken siyaset, karşılıklı korkuların körüklediği güvenlik siyasetleri üzerinden inşa ediliyor. Güven devleti yerini güvenlik devletine, güven siyaseti ise yerini korku siyasetine bırakıyor. Korku siyaseti ise siyaset korkusunu üretiyor. En büyük siyaset korkusu olarak da korkularımızla yüzleşmek korkusu tüm insanlığı kuşatıyor. Korku siyaseti esir aldığı siyaset korkusu ile tüm dünyayı cezaevine çevirerek insanlığın bir kısmını esir, bir kısmını gardiyan yapıyor ve son tahlilde herkesi bu cezaevinde yaşamaya mahkûm ediyor. Sonuçta insanlar da siyah elbiseli gardiyanların korkusundan beyaz elbiseli gardiyanların merhametine sığınıyor.

HALIS ÇETİN
Sivas, Aralık 2011